

Landsbyfællesskabet og Gårdene i Søndersø Oldermandslaug

v/ Bjarne Graabech Sørensen

8. maj 2022

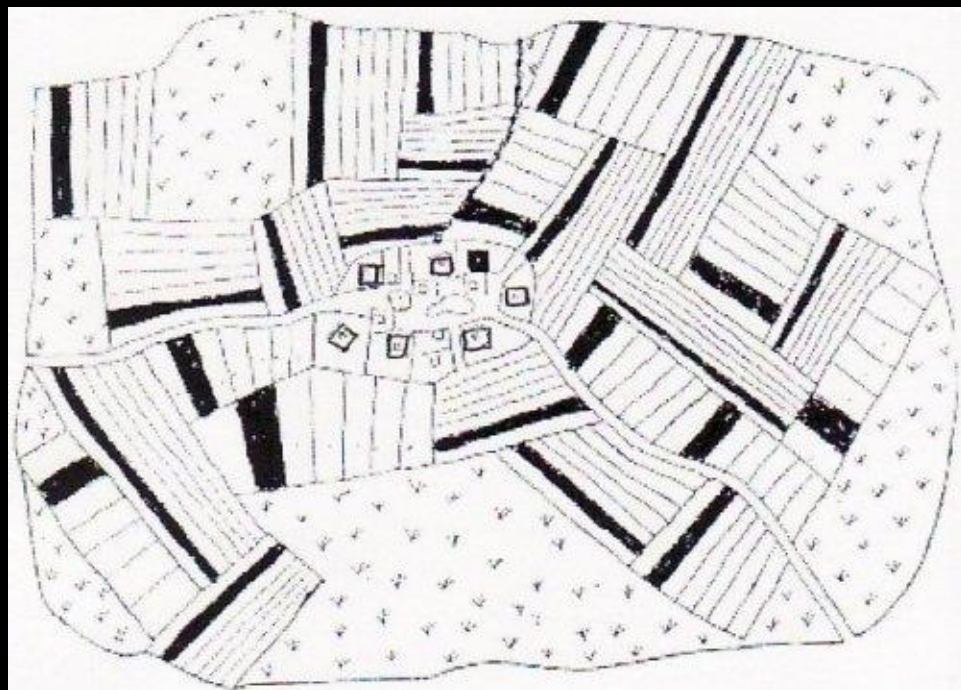
Synderse Bylov af 1718

Præambel:

Eftersom Hans kongelige Majest's allernådigste Lov Pagn. 477 tillader enhver Landsby Almue og Byemænd til Deris Byes Nytte og Tarf, hvilcken alle Mand skulle være pligtige at holde og efterkomme, og hvo derimod gjør dend ey vil holde, at han da maa pandtes for u-Lydighed, da som vi samptlige Synderse Byemænd efter vores Herskabs Approbation Befinder, at det er på samptlig vores Gavn og Nødte /: saasom hindindtil i Mark og By har været slet Hegn og Skik :/ at faa en Vedtægt indretted, som alle og enhver, der Bor og Bygger her udi Synderse, eller sig her sammesteds opholder, være sig Præsten, Degnen, Gaardmænd, Huusmænd, Inderster, Tjenestefolk, Karle og Piger, gamble og unge, gifte eller u-gifte, nuværende eller herefter kommende, ingen undtagen i nogen Maade, sig herefter skulle Rette og forholde under Straf som her efter følger og vedbør.

Landsbyfællesskabet

- Gårdene var ejet af herremanden, og bønderne var fæstere
- Der var samdrift af landsbyens jordtillæggende:
 - Vanger var opdelte i agre
 - Landsbyens gårde havde i hver ager en strimmel jord, kaldet et skifte
- Fællesdriften blev reguleret i byloven

Fællesdriften

- Ideen bag landsbyfællesskabet var, at alle skulle have del i såvel den gode som den dårlige jord.
- Alle bønderne skulle være enige om, hvornår der skulle sås, høstes og pløjes.
- Der var derfor behov for at mødes for at koordinere, herunder for at aftale, hvornår der skal høstes og sås, samt mange andre praktiske forhold i fællesskabet.
- Byloven regulerede en række af de fælles aktiviteter.
- Mødestedet var bystævnet.

Kapitler i Søndersø Bylov af 1718 (1)

- Kapitel 1: Om guds frygt og kirkegang
- Kapitel 2: Om oldermanden og stævne
- Kapitel 3: Om hegn, gærder og grøfter
- Kapitel 4: Om pløjning og sædeland, fællede og overdrev
- Kapitel 5: Bomærke
- Kapitel 6: Om skadelige kvæg, svin eller hunde
- Kapitel 7: Om tyve og orne at holde
- Kapitel 8: Om veje at holde

Kapitler i Søndersø Bylov af 1718 (2)

- Kapitel 9: Om isvove og farlige veje
- Kapitel 10: Om snefog
- Kapitel 11: Om ild og vandsteder
- Kapitel 12: Om forarmede og arme folk
- Kapitel 13: Om udædiske (forbryderske) og tyvagtige folk
- Kapitel 14: Om indgang og afgang
- Kapitel 15: Om afdødes begravelse
- Kapitel 16: Om viide og pant

Landboreformerne

Det blev i løbet af 1700-tallet erkendt, at der var behov for reformer af landbruget, herunder en udskiftning af jorden.

Reformerne kørte ad tre spor:

- Ophævelse af landsbyfællesskabet og dermed driftsmæssig selvstændiggørelse (udskiftningen).
- Reform af fæstevæsenet og dermed bedre betingelser for fæstebønderne (Stavnsbåndets ophævelse i 1788).
- Fæstevæsenets gradvise ophævelse og overgang til selveje.

Udskiftningen

- Erkendelse af de oplagte fordele ved en samling af jordene.
- Lov (forordning) i 1771 efter hvilken enhver bonde kunne forlange at få sin jord fordelt på ikke mere end tre steder.
- Udskiftningen foregik primært fra 1770 til 1810 og i fire former:
 - Stjerneudskiftning: Gårdene forblev i landsbyen, og jordlodderne udgik da fra gården udad
 - Kamudskiftning: Gårdene forblev i landsbyen og med samlet jordlod i én retning
 - Blokudskiftning: Gårde blev udflyttet til nye jordarealer
 - Parceludskiftning: Kombination af stjerneudskiftning og blokudskiftning

Udskiftningen i Søndersø

- Foregik i år 1800 og gav en ny situation for bønderne, hvor fællesskabet ophørte.
- Hovedsagelig en stjerneudskiftning men ikke en ren.
- Enkelte gårde blev udflyttet, bl.a. Bækkelund og en anden gård (matr. 37).
- Hoveriforpligtelsen fortsatte endnu ca. 50 år.
- Overgang til selveje i 1852.
- Herefter udflytning af et stort antal gårde, bl.a. til Holmene, Nordmarken.

Marst
over
Sønderjõe Byes Sorder

beliggende udi ~~Rudersdal~~ Amt
Skovbye Herred Sønderjõe Sogn
opmaalt og afmålt i Aaret 1800

af Høyer
Land Inspectør

tegnet af Bredder

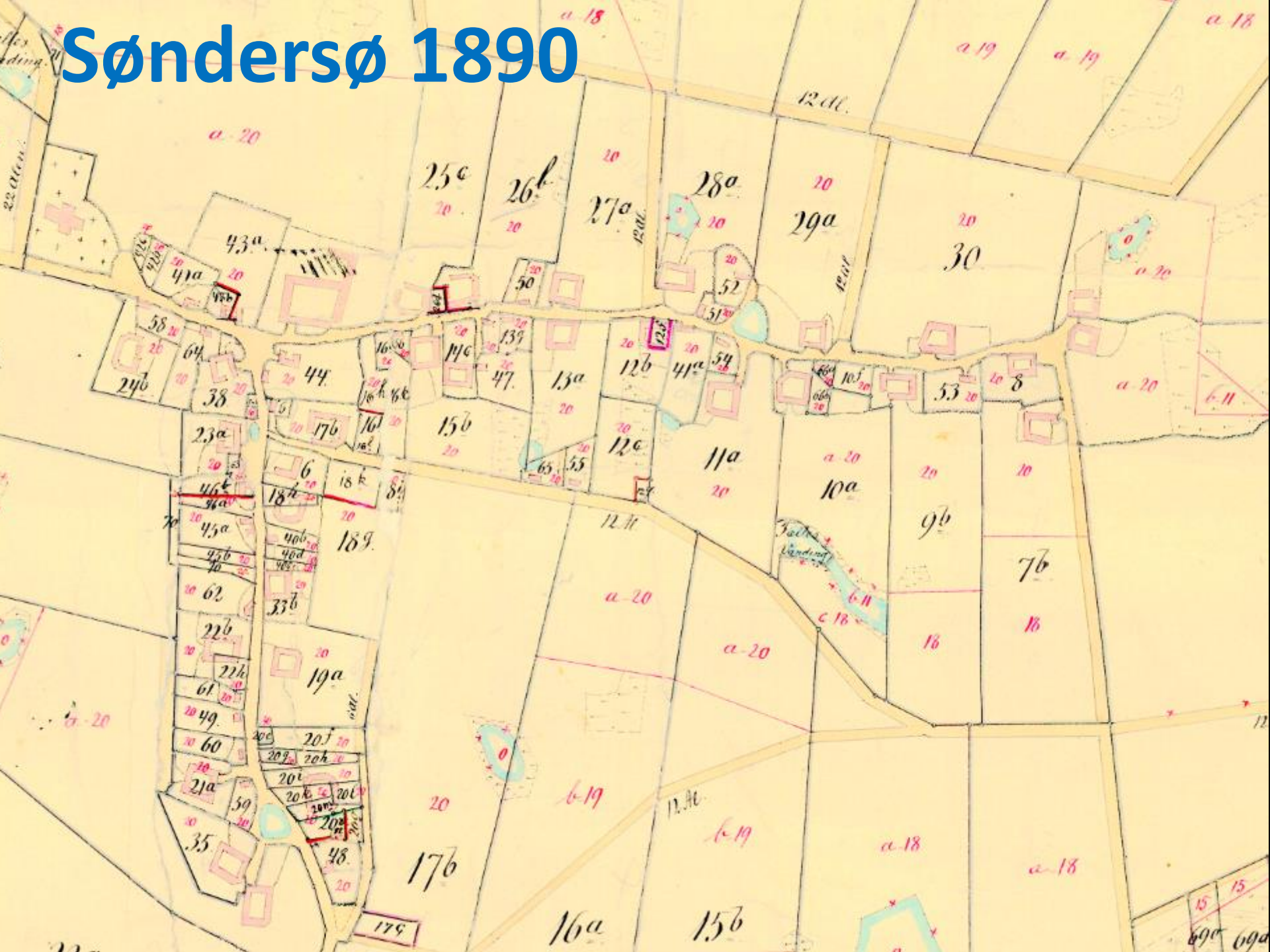
aftrykt Copie. Mungard

Gårdene i landsbyen år 1800

Matr. 22a: Toftekær

Søndersø 1890

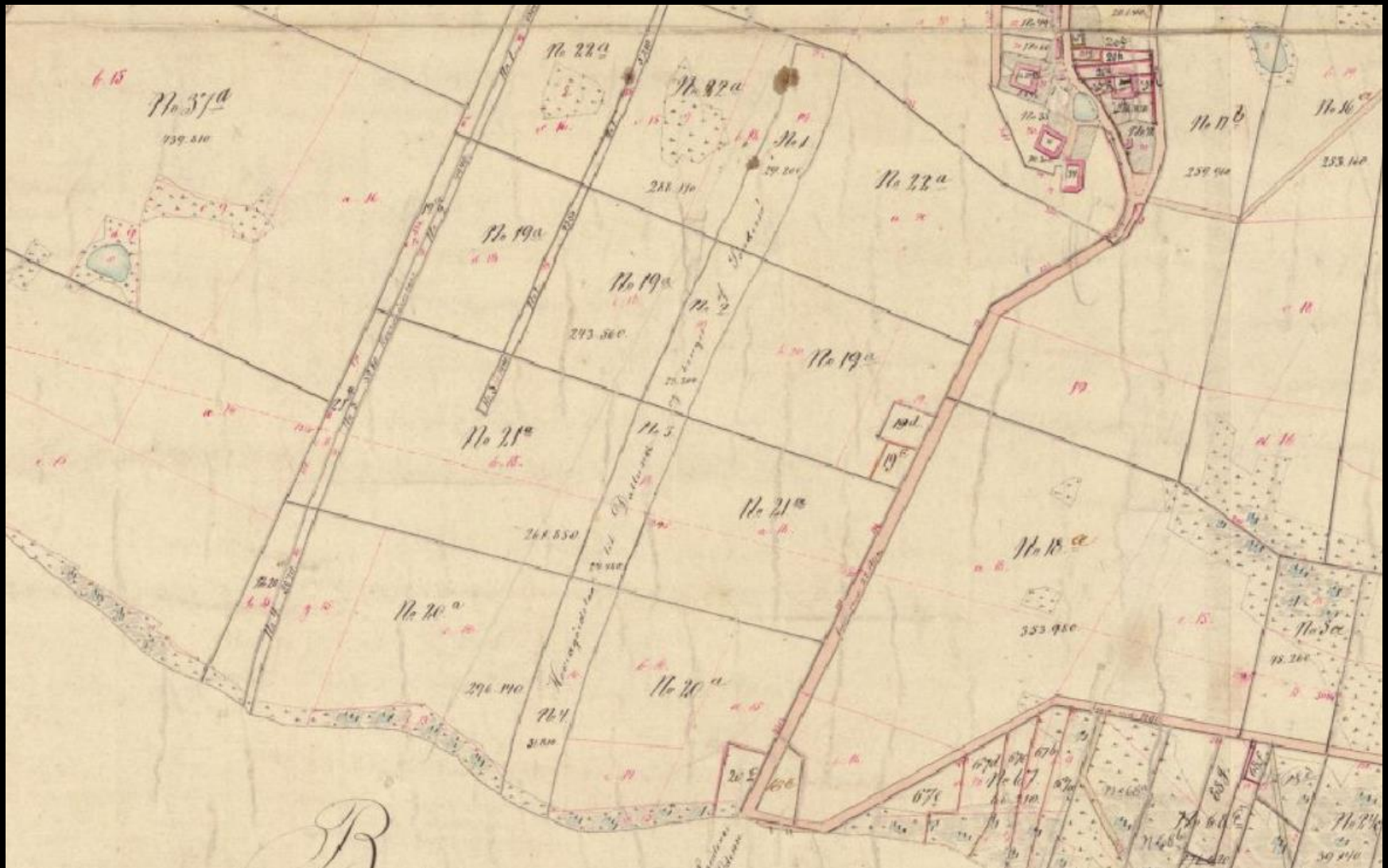
Oversigt over gårdene i Søndersø Bylaug:

- ☐ Matr. nr. 1: Hovedgårdsjord til Dallund – benyttes af Søndersø By
- ☐ Matr. nr. 2: Hovedgårdsjord til Dallund – benyttes af Søndersø By
- ☐ Matr. nr. 3: Hovedgårdsjord til Dallund – benyttes af Søndersø By
- ☐ Matr. nr. 4: Hovedgårdsjord til Dallund – benyttes af Søndersø By
- ☐ Matr. nr. 5: Søndersø Præstegård – Langebyende 2
- ☐ Matr. nr. 6: Søndersø Skole
- ☐ Matr. nr. 7: Nedbrudt gård, over for Sundruse og jord på Nordmarken
- ☐ Matr. nr. 8: Hjørnegård – nedbrudt, Langebyende 36
- ☐ Matr. nr. 9: Simon Petersens Gård – oprindeligt Langebyende 29 – nu Holmene
- ☐ Matr. nr. 10: Pilegård – nedbrudt, Langebyende 25 B
- ☐ Matr. nr. 11: Bøgegård – Langebyende 25
- ☐ Matr. nr. 12: Birkelund – Langebyende – senere Nordmarksvej, nedbrudt
- ☐ Matr. nr. 13: Nedbrudt gård, Langebyende (hvor gartner Langes bygning lå)
- ☐ Matr. nr. 14: Holmegård – Langebyende – nu Holmene
- ☐ Matr. nr. 15: Holmelund – Langebyende – nu Holmene
- ☐ Matr. nr. 16: Chr. Jørgensens Gård – Langebyende – senere Dallundvej – nedbrudt
- ☐ Matr. nr. 17: Karl Chr. Jensens Gård – Dallundvej – senere Dallundvej
- ☐ Matr. nr. 18: Lykkegård – Odensevej – senere udflyttet også til Odensevej
- ☐ Matr. nr. 19: Hans Nielsens Gård - Odensevej – nedbrudt og lagt under Toftekær

Oversigt over gårdene i Søndersø Bylaug:

- ❑ Matr. nr. 20: Knud Sørensens Gård – Odensevej – udflyttet til yderkant af Odensevej
- ❑ Matr. nr. 21: Laur. Johansens Gård – Odensevej
- ❑ Matr. nr. 22: Toftekær – Odensevej - nedbrudt
- ❑ Matr. nr. 23: Svend Hansens Gård - Odensevej
- ❑ Matr. nr. 24: Kirkegård – Søndersøvej – udflyttet til Højagervej
- ❑ Matr. nr. 25: Frederikslund – Langebyende – udflyttet til Ullerupvænget
- ❑ Matr. nr. 26: Jens Hansens Gård – Langebyende – udflyttet til Ullerupvej
- ❑ Matr. nr. 27: Birkemose – Langebyende – udflyttet til Nordmarksvej
- ❑ Matr. nr. 28: Ladegaard – Langebyende – udflyttet til Sandvad
- ❑ Matr. nr. 29: Kærsgaard – Langebyende 24
- ❑ Matr. nr. 30: Aatoftegaard – Langebyende - nedbrudt
- ❑ Matr. nr. 31: Kroggaard - Langebyende
- ❑ Matr. nr. 32: Lindegaard - Langebyende
- ❑ Matr. nr. 33: Langkærgaard - Odensevej – udflyttet til Kellebyvej
- ❑ Matr. nr. 34: Ukendt – Odensevej - nedbrudt
- ❑ Matr. nr. 35: Edelkærgaard – Toftekær - nedbrudt
- ❑ Matr. nr. 36: Bækkelund – ukendt – Brandslundsvej
- ❑ Matr. nr. 37: Hans Hansens Gård – ukendt – udflyttet til Brandslundsvej – nedbrudt og lagt under Bækkelund

De første 4 matrikler: Hovedgårdsjord

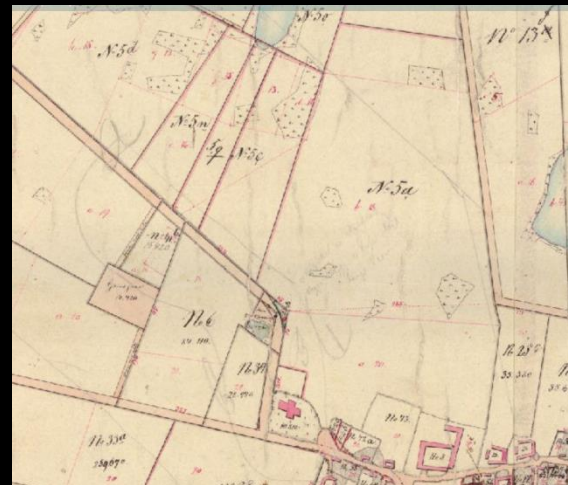
Matr. nr. 5A: Præstegården

Oprindelig placering: Langebyende 2

Nuværende placering: Langebyende 2

Ejere:

• Niels Thomsen, provst	1932 – 1969
• Finn Ole Hansen, provst	1969 – 2003
• Ulrik Andersen, præst	2004 – 2021
• Rikke Zarlang, præst	2022 -

Matr. nr. 6A: Søndersø Skole

Oprindelig placering:

Odensevej 8

Nuværende placering:

Nordmarksvej 2

Ejere:

- Søndersø Kommune
- Nordfyns Kommune

Søndersø Skole indtil 1917

Søndersø Skole 1917-1965

Matr. Nr. 8A: Hjørnegaard

Oprindelig placering:

Langebyende 35

Nuværende placering:

Bygninger nedbrudt

Ejere:

- Arnold Petersen
- Holger Andersen
- Søndersø Kommune
- Andelsforeningen 'Sundruse'

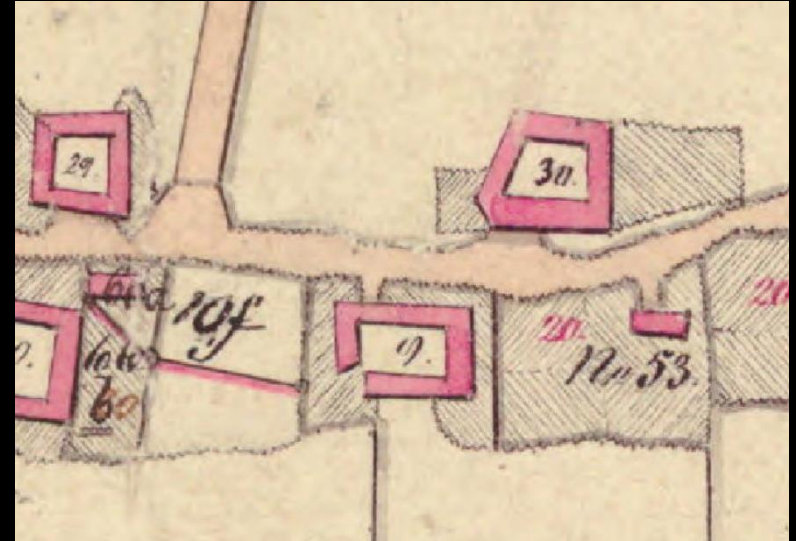
Matr. nr. 9A: Simon Petersens Gaard

Oprindelig placering: Langebyende 29

Nuværende placering: Holmevej 81

Ejere:

- P. Simon Pedersen, Søndersø Holme
- Svend Børge Pedersen, Søndersø Holme

Matr. nr. 10A: Pilegaard

Oprindelig placering:

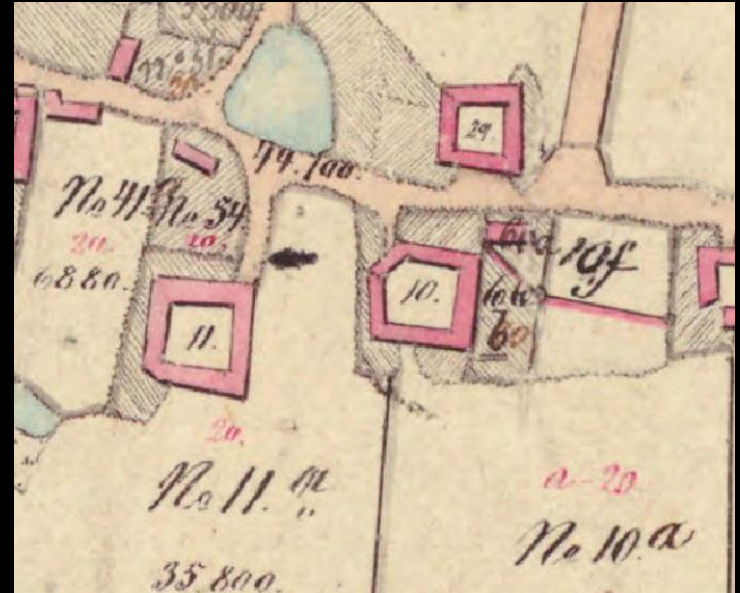
Langebyende 25B

Nuværende placering:

Bygninger nedbrudt

Ejere:

- Harry Jakobsen
- Herman Jensen
- Sønderød Kommune

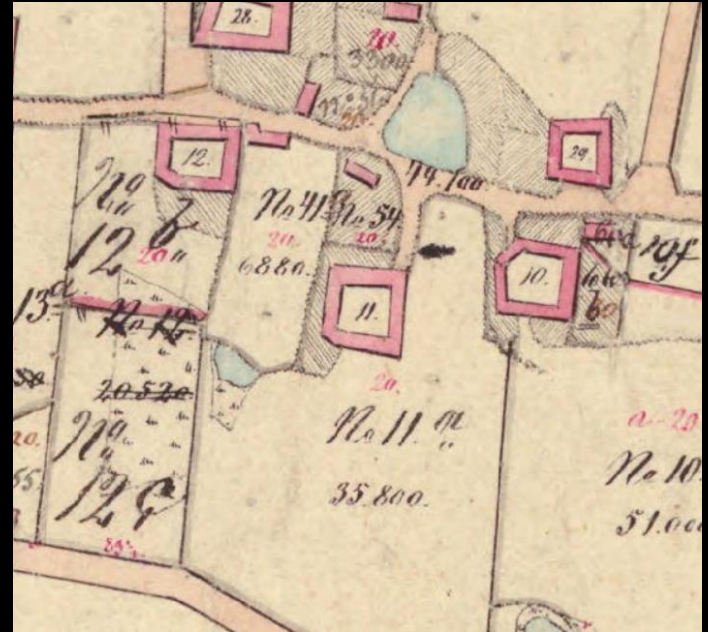

Matr. nr. 11A: Bøgegaard

Oprindelig placering: Langebyende 25
Nuværende placering: Langebyende 25

Ejere:

- Ludvig Petersen
 - Arnold Petersen
 - Henning Petersen
- 1992 –

Matr. nr. 12A: Birkelund

Oprindelig placering:

Langebyende 21

Nuværende placering:

Nordmarksvej 8 –
bygninger nedbrudt

Ejere:

- Marius Sørensen
- Christian Sørensen

Matr. nr. 14A: Holmegaard

Oprindelig placering:

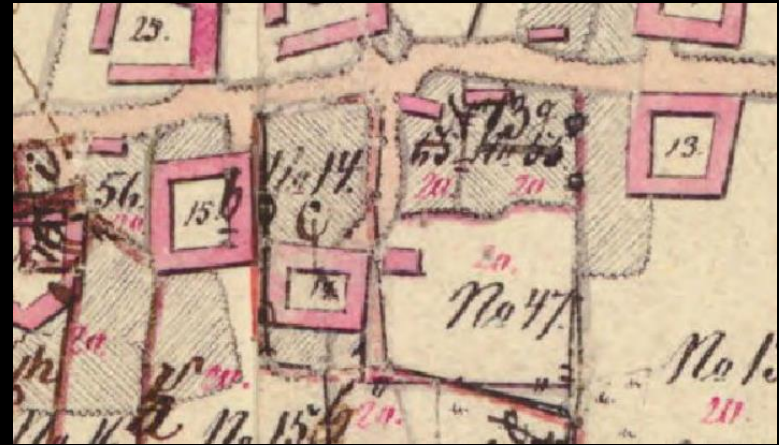
Langebyende 13

Nuværende placering:

Holmevej 71 (flyttet fra
Holmevej 67 efter brand)

Ejere:

- Chr. Hansens Enke, Maren Hansen
- Karl Nielsen
- Poul Erik Nielsen

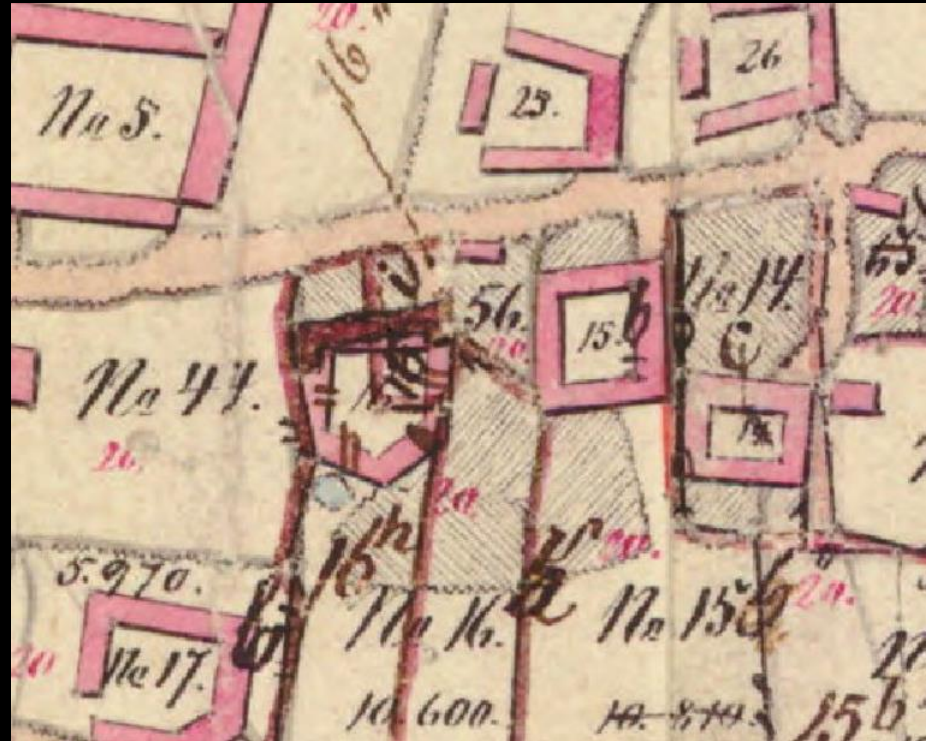

Matr. nr. 15A: Holmelund

Oprindelig placering: Langebyende 9
Nuværende placering: Holmevej 80

Ejere:

- Peter Jakobsen, Søndersø Holme
- Peder Jacobsen
- Aage Glasdam

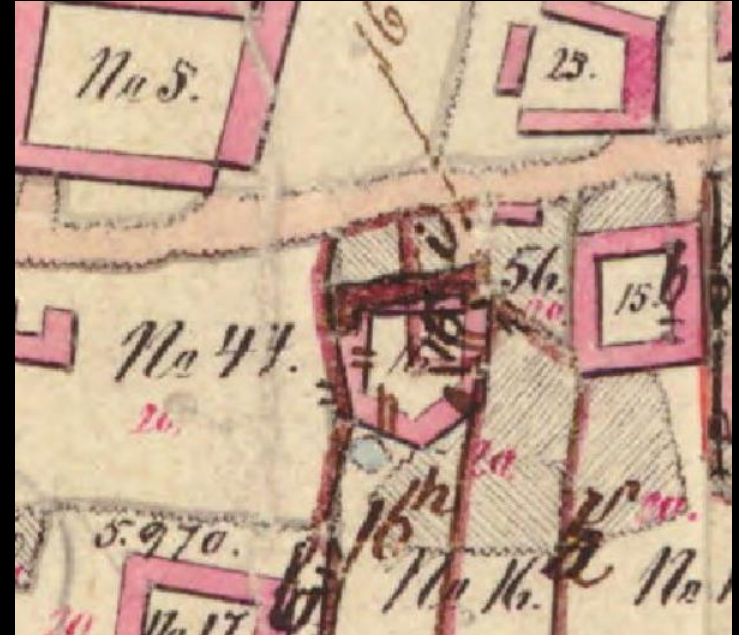

Matr. nr. 16A: Chr. Jørgensens Gaard

Oprindelig placering: Langebyende 5
Senere: Mejerivej 8
Nuværende placering: Bygninger nedbrudt

Ejere:

- Jørgen Jørgensen
- Chr. Jørgensen

Matr. nr. 17A: Karl Chr. Jensens Gaard

Oprindelig placering:
Nuværende placering:

Dallundvej 4
Holmevej 36

Ejere:

- Poul Jensen
- Karl Chr. Jensen
- Jørn Hansson

Matr. nr. 18A: Lykkegaard

Oprindelig placering: Odensevej 16

Nuværende placering: Odensevej 82

Ejere:

- A.P. Andersen
- Anna Andersen
- Søndersø Entreprenør- og Vognmand
- GF Ejendomme ApS

Matr. nr. 20A: Knud Sørensens Gaard

Oprindelig placering:

Odensevej 46

Nuværende placering:

Odensevej 79

Bygninger nedbrudt

Ejere:

- Axel Christiansen
- Knud Sørensen
- Anna Kathrine Sørensen
- Troels Clausen

Matr. nr. 21A: Laurits Johansens Gaard

Oprindelig placering: Odensevej 41
Nuværende placering: Odensevej 41

Ejere:

- Niels Clausen
- Laurits Johansen
- Niels Moseholm Hansen

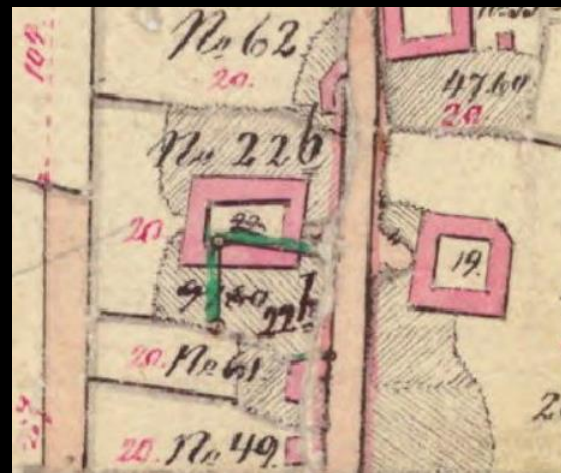

Matr. nr. 22A: Toftekær

Oprindelig placering: Odensevej 29
Efterfølgende: Toftekær 4
Nuværende placering: Nedbrudt

Ejere:

- Søren Christensen
- Harald Bech Christensen
- Udgået – nu Superbrugsen

Matr. nr. 23A: Svend Hansens Gaard

Oprindelig placering: Vesterled 2
Nuværende placering: Nedbrudt

Ejere:

- Niels Christensen
- Svend Hansen
- Nordfyns Kommune
(vej og parkeringsplads)

Matr. nr. 24A: Kirkegaard

Oprindelig placering:

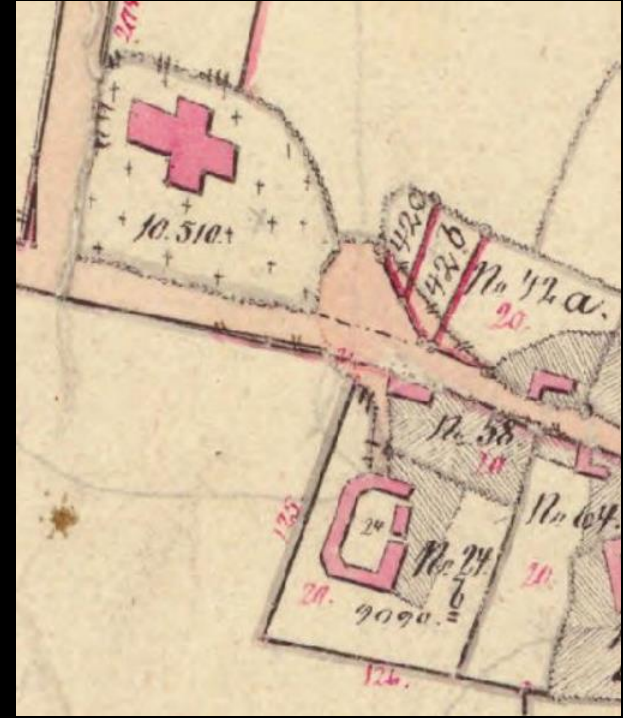
Søndersøvej

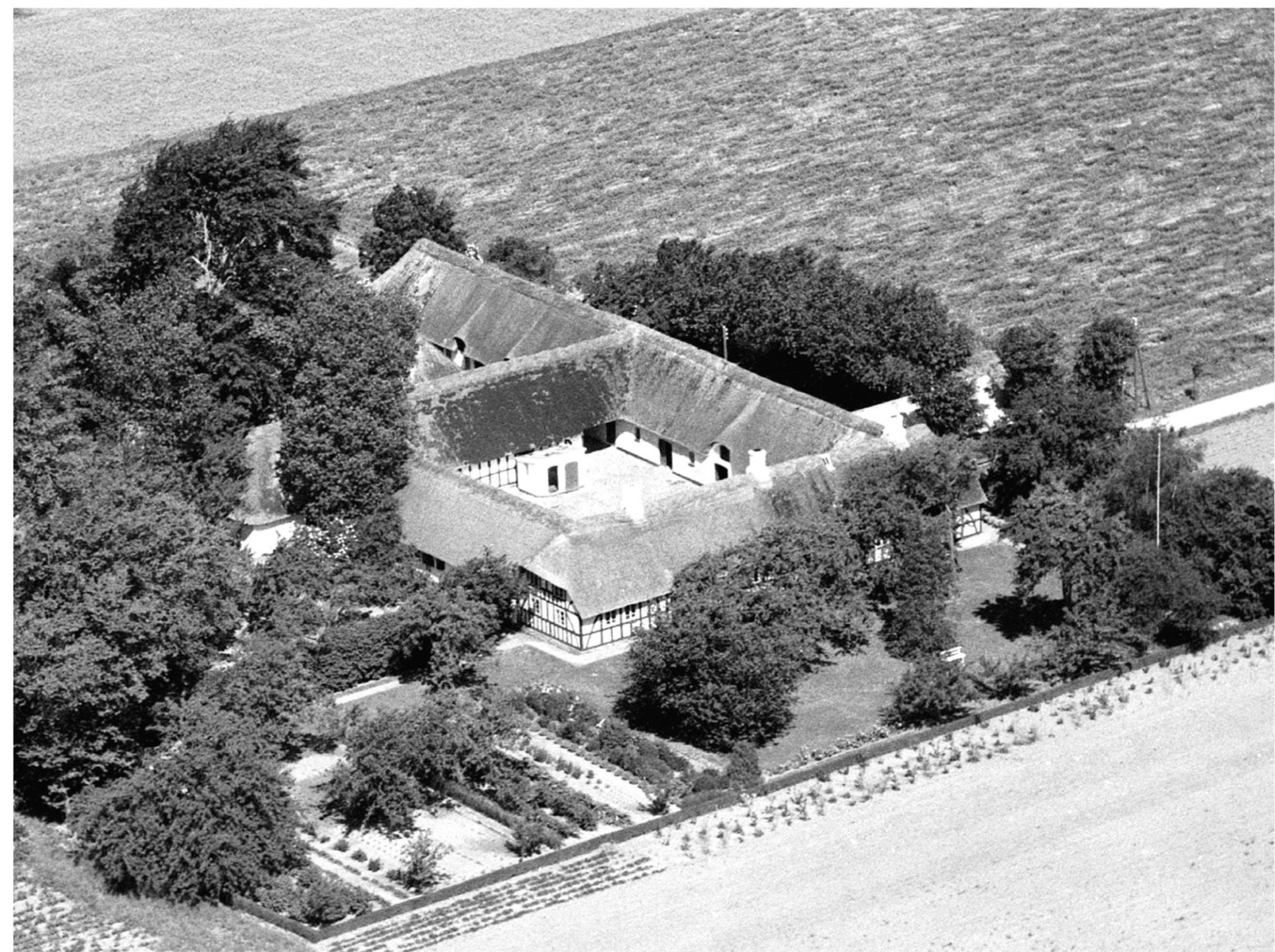
Nuværende placering:

Højagervej 32

Ejere:

- Niels Jensen Hansen
- Karen Hansen
- Karen Marie Hansen
- Ulla Iversen
- Birgit Udengaard Rosenkilde
- Gitte og Johni Müller
- Ole Halfdan Gustavsson
- Camilla Winther Bang

Matr. nr. 25A: Frederikslund

Oprindelig placering:

Langebyende 4

Nuværende placering:

Ullerupvænget 24

Ejere:

- Niels Jørgen Nielsen
- Thorkil Nielsen
- Karsten Jensen
- Dorte og John Villemoes

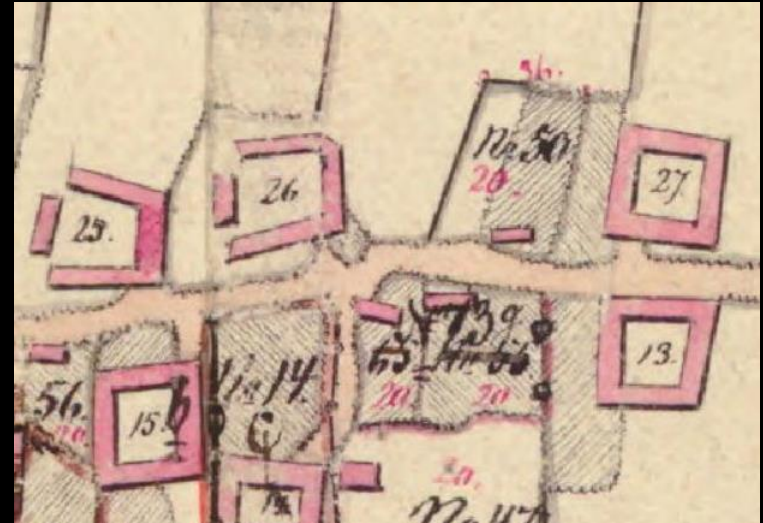
Matr. nr. 26A: Jens Hansens Gaard

Oprindelig placering:
Nuværende placering:

Langebyende 6
Ullerupvej 30

Ejere:

- Sognerådsformand Jens Hansen
- Egon Hansen
- Flemming Christensen
- Henriette Ryberg Chrone

Matr. nr. 27A: Birkemose

Oprindelig placering:

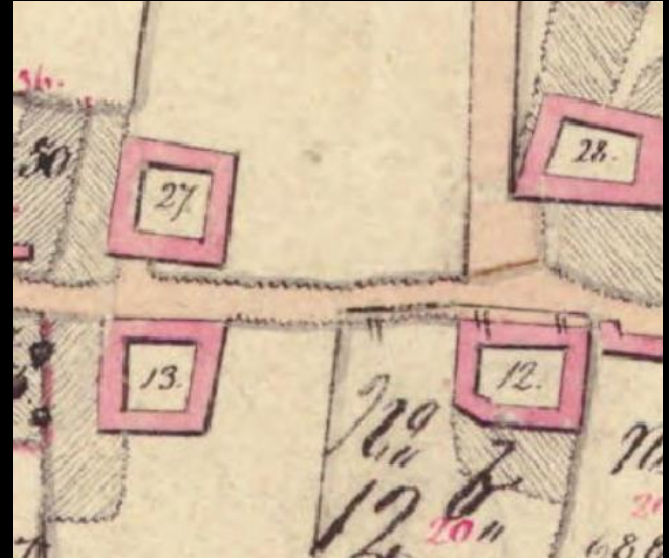
Langebyende 16

Nuværende placering:

Nordmarksvej 8

Ejere:

- Anna Hansen
- Carl Chr. Hansen
- Matrikel inddraget under 10A

Matr. nr. 28A: Ladegaard

Oprindelig placering: Langebyende 20
Nuværende placering: Sandvad 9

Ejere:

- Hans Chr. Hansen
- Aage Iversen
- Karsten Iversen
- Niels & Per Brems Jensen
- Tina Brems Larsen og Niels Brems Jensen

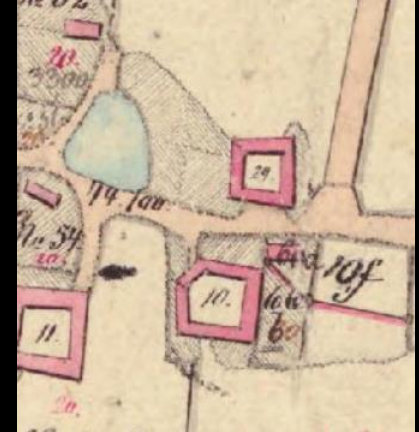
Matr. nr. 29A: Kærsgaard

Oprindelig placering: Langebyende 24

Nuværende placering: Langebyende 24

Ejere:

• Peter Clausen	1912 - 1946
• Peter Clausens enke, Kristine Clausen	1946 - 1960
• Hans Clausen	1960 - 1982
• Bjarne Graabech Sørensen	1982 –

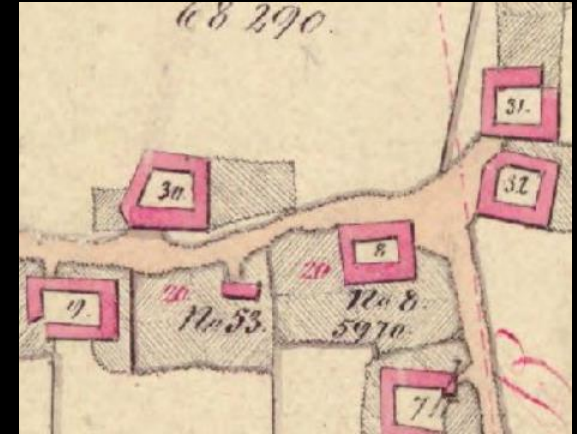
Matr. nr. 30A: Aatoftegaard

Oprindelig placering: Langebyende 28

Nuværende placering: Nedbrudt

Ejere:

• Rasmus Rasmussen	1940 – 1964
• Kirstine Rasmussen	1964 – 1972
• Tage Rasmussen	1972 – 1979
• Bente og Hans Otto Rasmussen	1979 –
• Line og Kim Orloff Christensen	

Matr. nr. 31A: Kroggaard

Oprindelig placering:

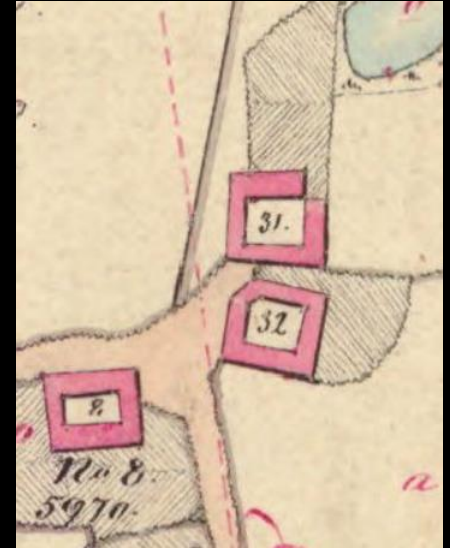
Langebyende 30

Nuværende placering:

Langebyende 30

Ejere:

- Carl Nielsen
- Erik Ingemann Sørensen

Matr. nr. 32A: Lindegaard

Oprindelig placering:

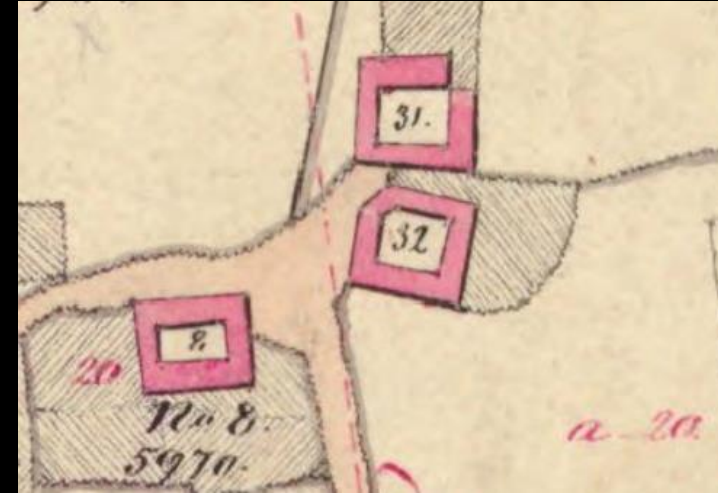
Langebyende 32

Nuværende placering:

Langebyende 32
(bygninger nedbrudt)

Ejere:

- Lars Chr. Larsen
- Elmer Jacobsen
- Morten Pedersen

Matr. nr. 33A: Langkærgaard

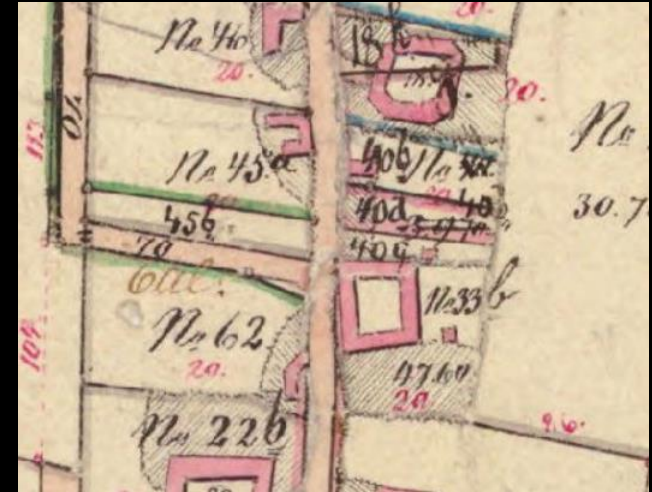
Oprindelig placering: Odensevej 32

Nuværende placering: Kellebyvej 20

Ejere:

- Hans Marius Clausen
- Axel Clausen
- Troels Clausen

1991 –

Matr. nr. 35A: Edelkærgaard

Oprindelig placering:

Toftækær 7

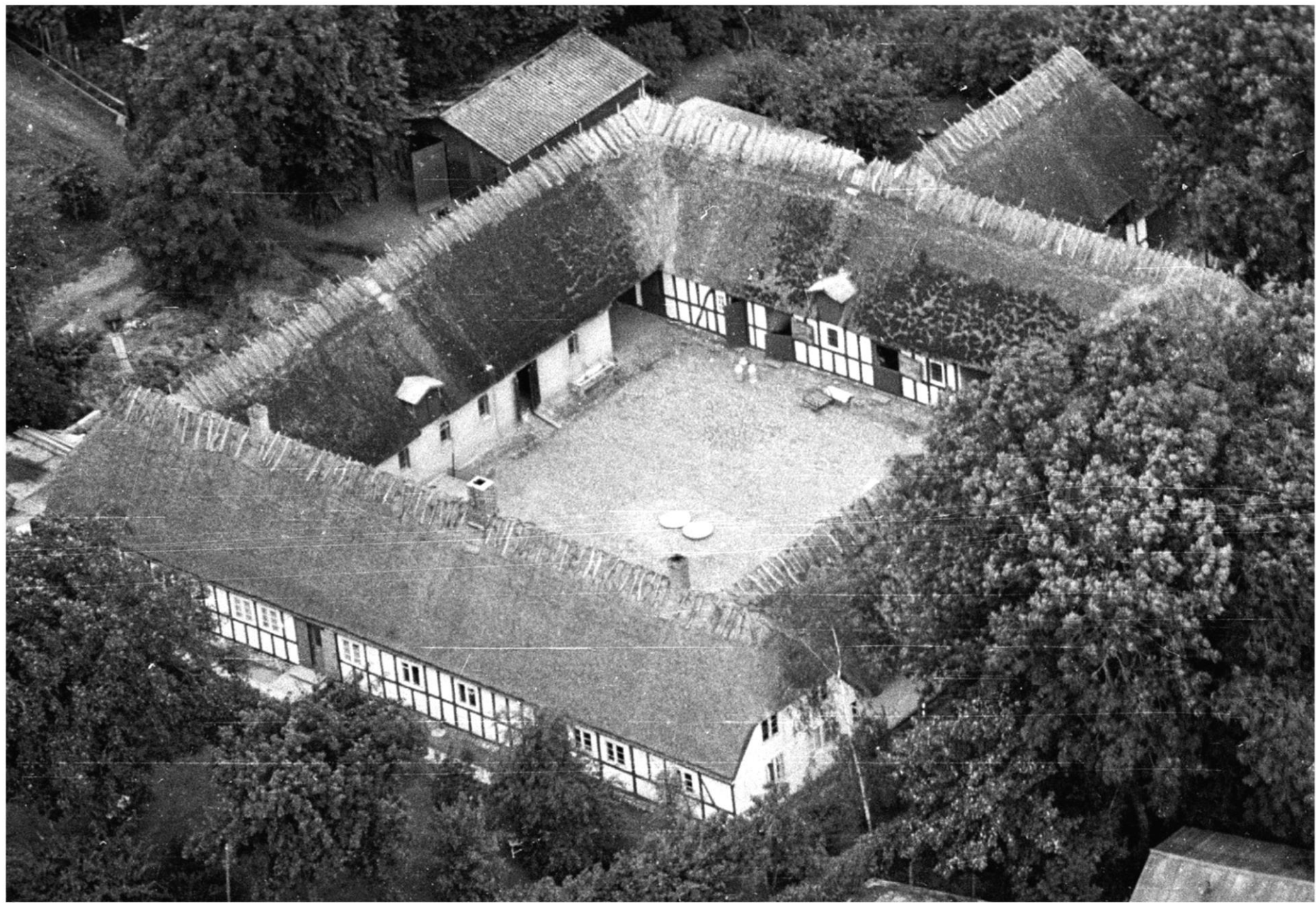
Nuværende placering:

Bygninger nedbrudt

Ejere:

- Jesper Jespersen
- Jesper Sølund
- Johannes Pedersen
- Søndersø Centret
- Nordfyns Kommune

Matr. nr. 36: Bækkelund

Oprindelig placering: Ukendt
Nuværende placering: Brandslundsvej 8

Ejere:

- Gerhardt Jeppesen
- Kaj Jeppesen
- Ulla Iversen

Støtten for baron Blixen-Finecke

Foråret 2015

Foråret 2015

Mænd fra
Allesø. Beldringe. Bladstrup. Glarndrup.
Himmelstrup. Kjelleby. Lunde. Seerup. Skamby.
Steensby. Sønderso. Sønderso Skov. Traun.
Thorup. Taardrup. Ullerup. Orritzlev.
satte dette Minde Aar 1867 for
Carl Frederik Axel Bror.
Baron Blixen-Finicke.
han fremmede Selveiendom og Menig
Mands Vel.

Foråret 2022

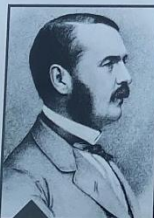

Mænd fra
Allesø, Beldringe, Bladstrup, Glarndrup,
Himmelstrup, Kjelleby, Lunde, Seerup, Skamby,
Steensby, Søndersø, Søndersø Skov, Traun,
Thorup, Taardrup, Ullerup, Ørritzlev,
satte dette Minde Aar 1867 for
Carl Frederik Axel Bror,
Baron Blixen-Finicke,
han fremmede Selveiendom og Menig
Mands Vel.

Nordfyns Kultur DALLUNDSTØTTEN

Støtten er rejst for at hædre en foregangsmand, Carl Frederik Axel Bror baron Blixen-Finecke. Baronen boede på Dallund Slot i midten af 1800-tallet sammen med sin kone, prinsesse Augusta af Hessen-Kassel, og holdt her, måske til ære for sin højvelbårne hustru, et hof som der ikke er set magen til på Fyn hverken før eller siden.

von Blixen-Finecke synes at være startet ud som en herremand af den gamle skole, men udviklede sig igennem livet til en moderne humanist, som mente, at bøndernes og godsejernes interesser faldt sammen, og at disse to grupper skulle hjælpe og støtte hinanden. Allerede i 1851 foreslog baronen sine fæstebønder, at de kunne overtage fæstegårdene på særdele

Carl Baron
Blixen-Finecke
1822-1873

Prinsesse Augusta
af Hessen-Kassel
1823-1889

fordelagtige vilkår, blot skulle de alle være enige. Dette lykkedes først nogle år senere, men bøndernes taknemmelighed ser vi det håndgribelige bevis på her.

Fæstebønder, stavnsbånd og hoveri

Helt tilbage i anden halvdel af 1200-tallet blev landets bønder i praksis underordnet deres lokale herremand. Formelt modtog de beskyttelse til gengæld for visse afgifter og tjenester, men ude i landet benyttede mange herremænd sig af magten til at afkræve undersåttene urimelige ydelser. Skævvridningen øgedes hen over de følgende århundreder, så situationen i begyndelsen af 1700-tallet mange steder var utålelig for fæstebønderne, der ikke længere havde tid og ressourcer til at passe deres egen jord. For at sikre arbejdskraften havde man indført stavnsbåndet i 1733, noget der betød at "ufrie" arbejdsføre mænd ikke kunne forlade deres hjemstavn for at søge bedre vilkår andre steder – et meget upopulært tiltag. Samfundet var altså modent til ændringer, der kom i form af hoveriets og fæstevæsenets ophævelse gennem den sidste tredjedel af 1700-tallet.

Træhesten anvendtes som straf på herregårdene, når opsætsige bønder skulle tuges. Den blev også brugt når løssaglige kvindfolk skulle sættes på plads. Vi er ret sikre på at von Blixen-Finecke ikke selv har benyttet træhesten mod sine undersåtter, men der er meget der taler for at hans forfædre har gjort det.

Nye driftsformer på godser og herregårde

Da stavnsbånd og fæstevæsen bortfaldt, forsvandt også godsejernes incitament til at holde på fæstegårdene. Carl Baron Blixen-Finecke valgte at sælge gårdene til fæsterne på lempelige vilkår, og vandt sig derved et velfortjent ry som en progressiv og folkekær herremand, der havde "sine" bønders tarv for øje. Støtten er rejst i 1867, seks år før baronens død, og kan kun forstås i en historisk sammenhæng, hvor baronen dels var produkt af en ny tid, dels var forud for sine samtidige ligemænd.

Baron Blixen-Finecke ligger begravet på Skamby Kirkegård, og ved siden af ligger hans elskede prinsesse Augusta.

The Dallund Stele was erected by local, newly enfranchised farmers in 1867, to honour the last of the semi-feudal lords on Dallund Castle, a few km south of this spot. Baron Blixen-Finecke won the admiration and adoration of the serfs toiling his lands when he decided, in 1851-52, to sell them their copyhold farms under rather reasonable conditions, essentially transforming them from serfs to independent farmers with the stroke of a pen.

VIDSTE DU ?

Baron Blixen-Finecke levede også "moderne" i privatlivet, og nåede at være gift to gange, sidste gang med prinsesse Augusta af Hessen-Kassel. Parret ligger begravet side om side på Skamby Kirkegård.

Stemingsbilleder fra Søndersø i 1950'erne

